

Het aanbod van verpleging en verzorging in kaart gebracht

In TvZ nr. 23 is verslag gedaan van de belangrijkste ontwikkelingen in de vraag naar verpleging en verzorging². In dit artikel staat de beroepsgroep zelf centraal. Wat zijn belangrijke trends in de periode 1990-1995?

Anno 1995 waren er in ons land ruim 371.000 personen werkzaam in de verpleging en verzorging. Dat is 5,3 procent van de beroepsbevolking oftewel één op de twintig. Rekenen we de inservice-leerlingen en die uit het leerlingwezen niet mee, dan komen we op ruim 348.000 personen.

Het gaat om uiteenlopende beroepsbeoefenaren: van alfahulpen aan de ene kant van het spectrum tot HBO-verpleegkundigen aan de andere kant. Figuur 1 laat de verdeling over een aantal hoofdsectoren in de zorg zien.

De meeste verplegenden en verzorgenden werken in de thuiszorg. Zij vormen samen met werkers in de ouderenzorg een ruime meerderheid.

Door o.a. de vergrijzing heeft de werkgelegenheid de afgelopen jaren een groei doorgemaakt³. In personen gemeten bedroeg de groei ruim 16 procent over de periode 1990-1995. Gemeten in volledige arbeidsplaatsen (van 37 of 38 uur, afhankelijk van de sector) was de groei minder groot: 6,6 procent. Het verschil wordt veroorzaakt door het feit dat – nog steeds – meer mensen in deeltijd gaan werken: er zijn dus steeds meer personen nodig om hetzelfde aantal volledige arbeidsplaatsen te bezetten. Figuur 2 brengt beide ontwikkelingen in kaart. Opvallend is overigens dat de groei van de werkgelegenheid (in volledige arbeidsplaatsen) in 1994 voor het eerst sinds jaren stagneerde. Naar het zich laat aanzien was dit een eenmalige gebeurtenis.

De groei per sector verschilde sterk, zoals tabel 1 laat zien. De gehandicaptenzorg maakte de afgelopen jaren een forse groei door. Hetzelfde geldt voor de geestelijke gezondheidszorg. Daar staat een krimp van de werkgelegenheid in de thuiszorg tegenover; althans in volledige arbeidsplaatsen. Door de toename van (kleine) deeltijdcontracten groeide het aantal werkzame personen in deze sector nog wel.

VROUWENBEROEP IN DEELTIJD

Verpleging en verzorging is nog steeds een beroep dat met name door vrouwen uitgeoefend wordt: het aandeel van de vrouwen loopt uiteen van 67 procent in de psychiatrische zie-

W. VAN DER WINDT, H. CALSBEEK,
L. HINGSTMAN¹

kenhuizen tot 98 procent in de thuiszorg en verandert weinig in de loop der tijd.

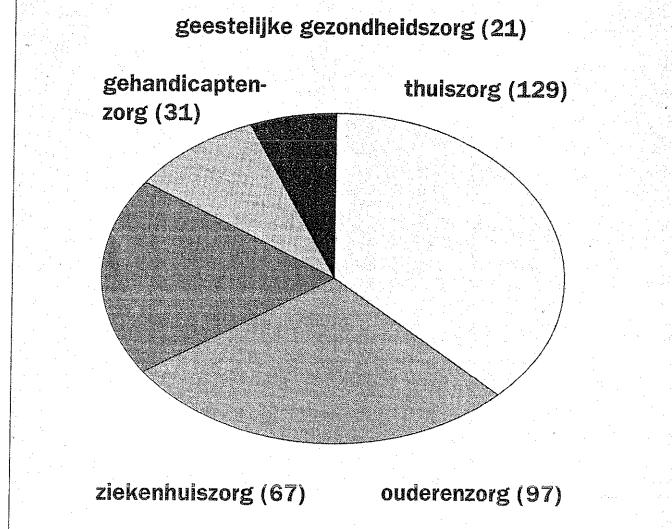
Niet alleen het aantal werkzamen in verpleging en verzorging groeit vanwege de vergrijzing, de beroepsbeoefenaren 'vergrijzen' zelf ook. Figuur 3 laat zien dat het getal van de jongeren afneemt, terwijl dat van ouderen groeit. Vormden in 1990 de jongeren in de leeftijdsklasse 15-25 jaar nog de grootste groep, in 1994 zijn dat de 36-45 jarigen.

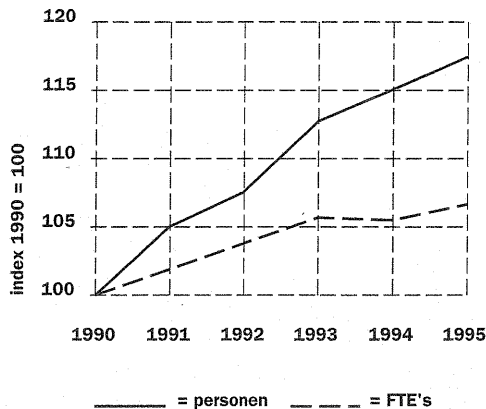
Belangrijkste oorzaak van deze vergrijzing is dat verplegenden en verzorgenden veel langer dan vroeger het beroep blijven uitoefenen. Vroeger was het patroon dat vrouwen na een beperkt aantal jaren met betaald werk stopten, vooral wanneer er kinderen op komst waren. Tegenwoordig blijft men werken, maar minder uren. Dit heeft twee gevolgen: het aantal deeltijders neemt toe en de gemiddelde duur dat men bij dezelfde instelling in dienst is ook.

Inmiddels werkt in vrijwel elke sector van de zorg een meerderheid van de verplegenden en verzorgenden in deeltijd en

FIGUUR 1

Het aantal werkenden naar sector in 1995 (x1000)

FIGUUR 2**De ontwikkeling van werkenden en arbeidsplaatsen tussen 1990 en 1995**

vormen full timers de uitzondering. Van oudsher was dit in de thuiszorg al gebruikelijk. Alfahulpen zijn zelfs maximaal 40 procent van een volledige werkweek inzetbaar. Figuur 4 laat zien hoe snel deze ontwikkeling gaat: was in 1990 nog bijna de helft van de verplegenden en verzorgenden in de intramurale gezondheidszorg (ziekenhuizen, verpleeghuizen) full timer, in 1995 is dat nog maar een derde. De meest voorkomende werkweek is die tussen de 80 en 100 procent.

De gemiddelde duur van het dienstverband – de tijd die men bij dezelfde werkgever in dienst is – zien we in de intramurale gezondheidszorg de laatste jaren snel stijgen. Bedroeg deze in 1992 iets meer dan zes jaar, in 1995 is dat al ruim zeven jaar. De verwachting is dat dit de komende jaren nog meer zal worden.

NOG GEEN PERSONEELSTEKORT

Doordat vrouwen veel langer hun beroep blijven uitoefenen, is de vervangingsvraag afgenomen en hoeven er minder nieuwe mensen opgeleid te worden dan vroeger. Het aantal leerlingen dat jaarlijks aan een verpleegkundige opleiding begint, neemt dan ook sinds het begin van de jaren tachtig af (zie figuur 5). Hetzelfde geldt voor de verzorging. Het aandeel mannen dat aan een opleiding begint, verandert in de loop der tijd nauwelijks.

Bij het begin van het nieuwe stelsel rijst de vraag of de aantallen instromende studenten niet te gering zijn om straks in de

In 1997 heeft het LCVV voor het eerst een onderzoek laten verrichten naar diverse feiten over verpleging en verzorging. De resultaten van dit onderzoek zijn in mei 1997 weergegeven in 'Verpleging en verzorging in kaart gebracht'.

Tegelijkertijd bracht het LCVV het zakboekje 'Feiten over verpleging en verzorging' uit, waarin de belangrijkste feiten nog eens op een rij staan. Het LCVV zal deze publicaties ieder jaar in geactualiseerde vorm uitgeven.

De nieuwste feiten en cijfers tot en met 1996 zullen worden gepresenteerd op het congres 'De toekomst van de verpleging en verzorging', op 14 februari 1998 in De Reehorst te Ede.

Het LCVV organiseert dit congres samen met de AVVV, het LCVAR en het NIZW.

Meer informatie: Congresbureau NIZW, tel. 030-2306398.

vraag te kunnen voorzien. Prognoses wijzen uit dat het er niet minder mogen worden. Evers en Van der Windt (1997) laten dit zien aan de hand van berekeningen met RegioMarge, een simulatiemodel voor de arbeidsmarkt voor verplegenden en verzorgenden. Grofweg gezegd lijken de aantallen van 1994 voldoende om de komende jaren geen tekorten te krijgen en te voorkomen dat de werkdruk zal toenemen.

FUNCTIE-UITOEFENING EN SALARIËRING

In de verschillende sectoren van de zorg doen zich verschillende ontwikkelingen voor in het uitoefenen van het beroep. Bij de ziekenhuizen is er in de functie-opbouw een toename van de hoogste functies: de opkomst van de gespecialiseerde verpleegkundige. In de psychiatrische ziekenhuizen verdwijnen de onderste schalen in het loongebouw en vindt versterking van het middenniveau plaats. In de intramurale gehandicaptenzorg zien we een tegengestelde ontwikkeling: een toename van lagere schalen, wellicht onder invloed van vormen van functiedifferentiatie. Bij verpleeghuizen lijken de lagere functies wat op hun retour, wellicht door de meer ontspannen arbeidsmarkt en een voldoende aanbod van ziekenverzorgenden. In de verzorgingshuizen versterkt op het middenniveau, de verzorgenden.

In de thuiszorg doet zich bij de verpleging een verschuiving voor van verpleegkundigen naar ziekenverzorgenden. Voor de gezinszorg zijn van slechts drie jaar gegevens beschikbaar. Daar tekent zich tussen 1993 en 1995 een lichte verschuiving af naar meer verzorgenden C/D en alfahulpen ten koste van verzorgenden A/B.

In de periode 1991-1995 is de mobiliteit onder het verplegend en verzorgend personeel in de intramurale gezondheidszorg sterk afgenomen: men maakte minder promotie en men betrok vooral minder vaak een baan bij een andere werkgever.

Wanneer de vergrijzing van het personeel zich voortzet en de groei van de werkgelegenheid in verpleging en verzorging beperkt blijft, mag verwacht worden dat de mobiliteit ook in de komende jaren weinig zal toenemen.

Over het niveau van salariering zijn op grond van de beschikbare gegevens moeilijk uitspraken te doen. Wel kunnen we nagaan hoe het salaris zich in vergelijking met andere beroepen in de periode 1990-1995 heeft ontwikkeld. Over het algemeen

TABEL 1**Groei in periode 1990-95 (in %)**

	personen	arbeidsplaatsen
ziekenhuiszorg	15,2	7,0
geestelijke gez. zorg	25,2	18,5
gehandicaptenzorg	37,1	23,7
ouderenzorg	19,6	9,1
thuiszorg	10,4	-5,9
totaal	16,8	6,6

Trends in de zorgsector 1990/1995

- Groei van de werkgelegenheid
16 procent in personen
6,6 procent in volledige arbeidsplaatsen
- Toename van werken in deeltijd
- Vrouwenberoep – nog steeds
67 procent in psychiatrische ziekenhuizen
98 procent in de thuiszorg
- Vergrijzing bij beroepsbeoefenaren
in 1990 15-25-jarigen in de meerderheid
in 1994 hebben 36-45-jarigen de overhand
- Dalende instroom van leerlingen
Afname van mobiliteit
minder promotie
minder vaak wisselen van werkgever

ontwikkelt het gemiddeld salaris van verplegenden en verzorgenden zich gunstig ten opzichte van het totale personeelsbestand binnen de instellingen. De eerder genoemde ontwikkeling in de functies die men bekleedt en de gemiddeld hogere leeftijd van verplegenden en verzorgenden, spelen hierbij een belangrijke rol. Globaal genomen lijkt de inkomensontwikkeling in de pas te lopen met wat zich in andere bedrijfstakken in ons land voordoet.

VRAAG EN AANBOD

De vraag naar verpleging zal de komende jaren verder toenemen³. In de politiek lijkt daar ook meer oog voor te komen. Voor de zorgsector worden steeds vaker jaarlijkse groeipercentages van méér dan 1,3 procent genoemd, het percentage uit het huidige regeerakkoord. Om een dergelijke groei voor de verpleging en verzorging te realiseren, zullen er voldoende nieuwe beroepsbeoefenaren opgeleid moeten worden. Dit betekent dat er een einde moet komen aan de afnemende instroom van nieuwe leerlingen in de opleidingen. Op dit moment is nog onduidelijk of met het nieuwe opleidingsstelsel een einde komt aan de dalende trend van de afgelopen jaren. Evers en Van der Windt (1997) laten zien dat de beslissers over de opleidingscapaciteit, onder meer de instellingen in de regio, zich nog niet realiseren dat hun sector een groeisector is. Men verwacht over het algemeen weinig of geen groei van de werkgelegenheid in de komende jaren. Dit betekent dat degenen die in de praktijk direct of indirect de opleidingscapaciteit bepalen of beïnvloeden, eerst overtuigd moeten worden van de noodzaak om meer beroepsbeoefenaren op te leiden. Hopelijk levert dit artikel daar een bijdrage aan. ◀

NOTEN

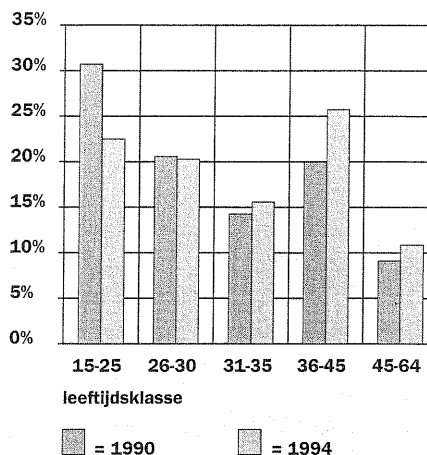
- 1 Hilly Calsbeek en Lammert Hingstman zijn beiden werkzaam bij het NIVEL. Willem van der Windt is werkzaam bij het NZi.
- 2 W. van der Windt, H. Calsbeek en L. Hingstman. 'Verpleging en verzorging in kaart gebracht', LCVV/Tijdstroom. Dit rapport is door het NZi en het NIVEL in opdracht van het LCVV gemaakt.
- 3 Zie TvZ 1997, nr. 23, p. ?

LITERATUUR

- Evers, P. & W. van der Windt. De arbeidsmarkt van verplegenden en verzorgenden en het nieuwe onderwijsstelsel – een tussenbalans op grond van de toepassing van RegioMarge in 17 regio's. AWOZ, AWOB en AWO, Utrecht, 1997.
- NZi, Loonkostengegevensbestand, diverse jaren.

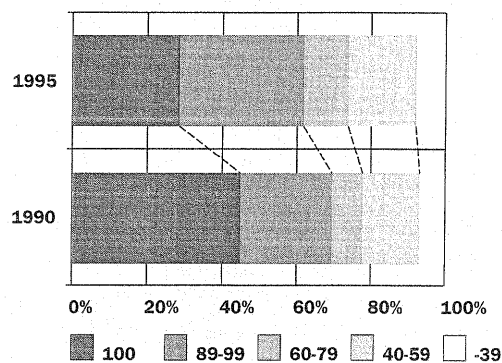
FIGUUR 3

De leeftijdsverdeling in 1990 en 1994

FIGUUR 4

De werkweek in de intramurale zorg (full-time = 100)

FIGUUR 5

Instroom in onderwijs verpleging en verzorging

